

Závěrečné stanovisko

účastníkov XVI. celoštátnej konferencie archeológie stredoveku so zameraním na hlavnú tému „Hospodárske dejiny na území ČSSR v stredoveku na základe výsledkov archeologického bádania a interdisciplinárnych expertíz“

V dňoch 8.–12. 10. 1984 uskutočnila sa v Nitre XVI. celoštátna konferencia archeológie stredoveku. Organizáciu podujatia zabezpečil Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV. Hlavná časť vedeckého programu sa realizovala v kongresovej sále Interhotela Nitra.

Na konferencii sa zúčastnilo 97 pracovníkov v odbore archeológie stredoveku, historiografie, dejín umenia, dejín architektúry, numizmatiky, resp. i experti z oblasti uplatnenia prírodných a technických vied v archeológii. V takomto interdisciplinárnom zastúpení sa stretli zástupcovia 39 inštitúcií v ČSSR.

Konferencia v Nitre plnila funkciu kolektívnej oponentúry úloh ŠPZV pre archeológiu stredoveku v 7. päťročnici a výsledky bádania zhrnuté v kľúčových referátoch predstavujú výstupy ŠPZV.

Hlavný vedecký program bol rozdelený do štyroch samostatných, no pritom na seba úzko nadväzujúcich tematických referátových blokov:

1. Stredoveká dedina ako základný fenomén feudálnej ekonomiky.
2. Genéza a typy stredovekých miest, problematika trhových miest a mestského remesla.
3. Stredoveké feudálne sídla a ich hospodárske zázemie.
4. Cirkevné inštitúcie a ich úloha v sídliskovom a hospodárskom vývoji v stredoveku.

V takomto tematickom rozdelení odznelo spolu 62 referátov a v diskusii 34 doplnujúcich vystúpení, replík a otázok.

Vďaka pravidelným konferenciám archeológie stredoveku, ktoré sa každoročne usporadúvajú od roku 1969 je badateľné zblížovanie názorov v oblasti terminológie, metodiky bádania a historickej interpretácie. Výrazne sa tiež zblížila koncepcia archeológie stredoveku medzi českými krajinami a Slovenskom. Niektoré z konferencií sa venovali špeciálne aj otázkam zjednocovania bádateľských kritérií medzi slovanskou archeológiou a archeológiou stredoveku.

Na základe priebehu a výsledkov doterajších konferenčných rokovaní sa ukázalo, že vznikli podmienky využiť viac ako doteraz možnosti archeologického bádania pre ucelený pohľad na rôzne oblasti stredovekých dejín, predovšetkým na oblasť ekonomickej základne. V takomto zmysle sa nastolila ako hlavná téma uskutočnenej konferencie v Nitre problematika hospodárskych dejín. V dnešnom stupni poznávania sa nemôže obmedziť pohľad len na hodnotenie výrobných nástrojov a iných výrobkov z technologických hľadísk. Je potrebné pokúsiť sa – na základe hnutelných a nehnuteľných archeologických objektov a využitia ďalších heuristických zdrojov – osvetliť parciálne, alebo vcelku aj podstatné črty stredovekého ekonomického systému a jeho skutočných a potenciálnych možností.

V takomto zmysle sa z prednesených referátov dajú rozpoznať dva metodicko-noetické celky: a) Nakoľko môže archeologické bádanie prekročiť tradičnú – a po najviac fiktívnu – metodickú bariéru vo vzťahu k historiografii; b) Nakoľko možno

údaje ďalších spoločenskovedných disciplín (historiografia, historická jazykoveda, historická geografia, národopis atď.) a výsledky expertíz prírodných a technických vied využívať v archeológii nielen ako paralelné veličiny, ale integrovať ich priamo do základných štruktúr vlastnej disciplíny a rozvíjať tak jej metodiku a šírku konceptného záberu.

Hospodárske dejiny sú oblasťou, kde archeologické bádanie zďaleka nevyužilo svoje poznávacie možnosti. Za súčasného obrovského počtu prameňov hmotnej kultúry stáva sa veľkým problémom jednak metóda ich racionálneho spracovania, ale i komplexnej interpretačnej aplikácie. Žiada sa prekonať predstavy o akomsi úplne autonómnom postavení archeologických prameňov, prekonať skepsu o ich historickej vypovedacej schopnosti. Na druhej strane spolu s kritikou "čisto archeologických fenoménov" je potrebné odmietnuť preceňovanie možností archeologického bádania. Treba si uvedomiť, že sa skúmajú – po kvantitatívnej i kvalitatívnej stránke – len fragmenty dávnej skutočnosti, že na archeologických výskumoch možno obvykle zachytiť len veľmi úzky sektor z pôvodnej reality. Skutočnosť, že poznanie tohto sektoru sa neustále zdokonaľuje, vytvára predpoklad pokúsiť sa ho cieľavedome a so zmyslom pre syntézu zaradiť do celkového historického kontextu.

V taktomto zmysle mala XVI. celoštátna konferencia archeológov stredoveku skutočný interdisciplinárny ráz, a to nielen zastúpením odborníkov z rôznych disciplín, ale predovšetkým svojou témou a prístupom k spracovaniu základných referátov. Zasadnutie súčasne predstavovalo pokus nadviazať na trend, ktorý je v československej archeológii v popredí pozornosti – prekonať tradičný úzky záber archeológie závislý na jej pôvodných primárnych vlastivedno-muzeologických väzbách s príklonom k pozitivistickej popisnosti a pokúsiť sa zovšeobecniť jej výsledky na širšie oblasti sociálnoekonomického vývoja.

Účastníci konferencie veľmi kladne hodnotia skutočnosť, že v areáli vedeckého programu sa inštalovala výstavka umeleckých diel akad. sochárky Ľudmily Cvengrošovej. Početné plastiky a medaily inšpirované stredovekou tematikou, veľmi často práve výsledkami archeologických výskumov, poskytli hodnotný umelecký zážitok a vhodne dopĺňali odbornú atmosféru podujatia.

Organickou súčasťou odborného programu bola jednodenná autobusová exkurzia, počas ktorej sa účastníci oboznámili s historickou problematikou stredoslovenských banských miest, navštívili historické jadrá Kremnice, Banskej Bystrice a Banskej Štiavnice, vypočuli si odborné výklady kolegov z Archeologického ústavu SAV, Krajského strediska pamiatkovej starostlivosti v Banskej Bystrici, Slovenského banského múzea v Banskej Bystrici, Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici a Filozofickej fakulty UK v Bratislave o výsledkoch tunajších archeologických a historickoarchitektonických výskumoch. V Kremnici si prehliadli i výrobné linky v mincovni a expozíciu Múzea mincí a medailí, v Banskej Bystrici mali možnosť návštevy expozície Krajského múzea a Pamätníka SNP, v Banskej Štiavnici expozície Slovenského banského múzea. Vyjadrujú vďaka všetkým spomenutým inštitúciám za poučný program.

Návšteva stredného Slovenska bola tiež príležitosťou vzdať hold slávnym tradíciám z príležitosti 40. výročia Slovenského národného povstania, čo bolo súčasťou programu exkurzie. Záver tohto dňa usporiadal Archeologický ústav SAV v Nitre večeru a priateľské stretnutie účastníkov na svojom pracovisku v Nových Vozokanoch.

Účastníci na základe svojich skúseností a získaných dojmov konštatujú, že hlavná téma konferencie bola zvolená správne. Nastolenie problémov a riešenie všeobecných i parciálnych problémov hospodárskych dejín je aktívnou odpoveďou československej archeológie na závery XVI. zjazdu KSČ a na výzvu zamerať vedecko-výskumný potenciál jednotlivých spoločenskovedných disciplín na základné pro-

blémy. Zo stranických dokumentov vyplýva pre archeológiu úloha sústrediť pozornosť na dôslednú marxistickú interpretáciu výsledkov výskumu v oblasti spoločenskej základne, resp. pre poznávanie vývoja výrobných síl a výrobných vzťahov. Vo viacerých referátoch sa preukázalo, že vo výskume hospodárskych dejín archeológia rozvinula vlastnú metodiku natoľko, že je schopná riešiť i vysoko teoretické problémy vývoja včasného a vrcholného stredoveku. Poľnohospodárstvo, živočíšna výroba, ťažba surovín, spracovateľské remeselné odvetvia apod. sa analyzovali z hľadiska jednotlivých vykorisťovateľských a vykorisťovaných vrstiev feudálnej spoločnosti.

Účastníci konferencie

a) konštatujú, že:

– Štyri nosné témy konferencie spracované v referátoch v rámci výstupov zo ŠPZV v 7. PRP predstavujú výrazný prínos pre poznanie dejín spoločenskohospodárskych vzťahov v stredoveku.

b) doporučajú, aby sa:

– Naďalej venovala sústredená pozornosť v bádani sociálno-ekonomickým vzťahom vo včasnom a vrcholnom stredoveku.

– Prehlbovalo úsilie o organizáciu tematicky striktno vymedzených nasledujúcich konferencií a tomu zodpovedajúci výber referátov zodpovedajúcich stanovenej téme.

– Prehlbovať interdisciplinárnu spoluprácu pri spracúvaní referátov a teoretických prác.

c) s uspokojením berú na vedomie, že:

– Materiály z konferencie budú vypublikované v sérii *Archaeologica historica*.

– Organizáciu nasledujúcej konferencie preberá v roku 1985 Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci; hlavnou témou bude vzťah archeológie a pamiatkovej ochrany a starostlivosti.

Účastníci konferencie sa zhodujú v názore, že organizácia podujatia bola na veľmi dobrej úrovni, že sa vytvorili vhodné podmienky pre rokovanie a že vďaka tomu sa opäť prehlbili priateľské osobné kontakty a perspektívy ďalšej neformálnej spolupráce. Ďakujú vedeniu Archeologického ústavu SAV v Nitre, Slovenskej archeologickej spoločnosti a kolegom, ktorí sa bezprostredne podieľali na zabezpečovaní jednotlivých organizačných článkov podujatia za koncepčnosť, všestrannú starostlivosť a priateľské pohostinstvo.

